

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๐๙

ทฎิฎิฎิฎิฎิฎิฎิ

พ่อแม่เลี้ยงลูกนับตั้งแต่คนหัวปีจนถึงคนสุดท้าย เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูอยู่ตลอดเวลาย่อมมีวันเติบโต ส่วนที่เกี่ยวกับร่างกายมีอาหารการบริโภคก็เลี้ยงดูเป็นปกติทุกวัน ๆ และการสั่งสอนเมื่อเด็กพอรู้เดียงสาภาวะ ซึ่งควรจะรับการสั่งสอนได้เท่าที่ควรแก่กำลังของตน พ่อแม่ก็พยายามสอดแทรกความรู้วิชาทางกิจบ้านการเรือนเป็นลำดับ ๆ เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่ทั้งส่วนร่างกายและส่วนความรู้ก็ค่อยเติบโตไปตาม ๆ กัน เด็กคนหัวปีก็นับวันเบาใจไปเรื่อย ๆ คนอันดับต่อมาจนกระทั่งถึงคนสุดท้าย ย่อมได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่เช่นเดียวกัน ทั้งฝ่ายอาหารการรับประทานและความรู้วิชา ฝึกสอนกันเป็นลำดับ ๆ เด็กก็นับวันเติบโตตามกันไปเรื่อย ๆ จนกลายเป็นผู้ใหญ่ขึ้นมาจากพ่อแม่ที่เลี้ยงดู จากนั้นแล้วก็จึงวางอกวางใจได้ นี่เป็นคติของโลกที่เป็นมาตลอดกาลเป็นเช่นนี้

ทางด้านธรรมะได้แก่ระหว่างครูอาจารย์กับลูกศิษย์ การปฏิบัติต่อกันย่อมเป็นเช่นเดียวกับพ่อแม่เลี้ยงดูเด็ก ผู้มาอยู่ก่อนก็เช่นเดียวกับลูกคนหัวปี คือลูกศิษย์คนหัวปีผู้มาตามหลังกันไปเรื่อย ๆ ก็เป็นลูกศิษย์คนกลางคนสุดท้ายเป็นลำดับ ๆ ไป การแนะนำพร่ำสอนครูอาจารย์นั้นเหมือนกับการเลี้ยงดูทางความรู้วิชา ทั้งทางธรรมะส่วนหยาบ ส่วนกลาง ส่วนละเอียด และทางพระวินัย แนะนำพร่ำสอนกันอยู่ตลอดเวลาไม่มีการลดละ เช่นเดียวกับพ่อแม่เลี้ยงดูเด็กและสั่งสอนเด็กไปเรื่อย ๆ จนเด็กมีความรู้ความฉลาด ถ้าเทียบกับพ่อแม่เลี้ยงดูเด็ก เด็กนับวันเติบโตขึ้นเป็นลำดับ กับครูอาจารย์เลี้ยงดูบรรดาลูกศิษย์ นับแต่ผู้มาอยู่เบื้องต้นจนถึงผู้มาอยู่วาระสุดท้าย ย่อมมีการสั่งสอนในลักษณะเดียวกัน

บรรดาท่านผู้มาศึกษาทุก ๆ ท่าน ทั้งท่านที่มาก่อนและตามหลังกันมาเรื่อย ๆ จนถึงท่านผู้มาสุดท้าย ก็โปรดได้ทำความสนใจพยายามรับการศึกษอบรมด้วยความสนใจ ให้ความรู้วิชาเรามีความเจริญก้าวหน้าภายในจิตใจ ข้อวัตรปฏิบัติที่ควรจัดทำเป็นประจำวันหรือประจำเพศของเราผู้มาศึกษา ก็ขอให้มีความคล่องแคล่วขึ้นไปเป็นลำดับ นี้จะเทียบได้ว่ามีความเติบโตขึ้นไปเรื่อย ๆ อย่าให้เป็นท่านองที่ว่างไม่รู้จักโตคือไม่มีวันเติบโต กลายเป็นเด็กอยู่เช่นนั้น นี่ผิดคตินิยมตาของผู้มาศึกษาอบรม

มาเบื้องต้นก็เป็นธรรมดา ยังไม่เข้าใจขนบธรรมเนียมของหลักธรรมวินัยในวัดนั้น ๆ ท่านพาปฏิบัติอย่างไร แม้จะอยู่ในขอบเขตแห่งหลักธรรมวินัยเช่นเดียวกันก็ตาม

แต่อาจารย์ซึ่งเป็นผู้นำนั้นย่อมมีการเหลื่อมล้ำต่ำสูงต่างกัน ทั้งด้านความประพฤติและด้านความรู้ความฉลาด ฉะนั้นแง่แห่งธรรมะที่ท่านจะนำมาสั่งสอนพวกเราจึงมีความต่างกัน จะให้เป็นเหมือนกันไม่ได้ แม้แต่หลักพระวินัยซึ่งเป็นของตายตัวแต่ผู้นำมาปฏิบัติยังมีการยิ่งหย่อนกว่ากัน ไม่ต้องพูดถึงด้านธรรมะซึ่งเป็นของละเอียดเลย

เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้มาศึกษาจึงควรสำเหนียกด้วยดี ขนบธรรมเนียมระเบียบแบบแผนท่านพาดำเนินอย่างไร เราให้เป็นเหมือนกับคนในบ้าน หน้าที่การงานอันใดที่จะพึงจับพึงทำในบ้าน ให้ถือว่าเป็นงานหน้าที่ของเราภายในบ้าน เราจะต้องรับภาระผิตชอบทุกสิ่ง ในหน้าที่การงานอยู่ในขอบเขตแห่งบ้านของเรา หรือสิ่งที่เราเกี่ยวข้องแม้จะอยู่นอกบ้านก็ตาม ผู้มาศึกษาเพื่อประพฤติปฏิบัติธรรม ให้มีความสะดวกคล่องแคล่ว ให้มีความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านความประพฤติและความรู้ความฉลาดภายในใจ ก็ควรจะถือหลักที่ว่านี้เป็นประจำใจ

เราไม่ถือว่าวัดนี้เป็นวัดของใคร ไม่ถือว่าพระเป็นพระของผู้ใด ข้อวัตรปฏิบัติที่เราจะทำตามหน้าที่ของพระ สมกับเรามาศึกษา ไม่ถือว่าเป็นหน้าที่ของใคร เป็นข้อวัตรปฏิบัติ เป็นหลักธรรมวินัยของเราทั้งนั้น เพราะเราเป็นผู้มุ่งต่อความสุขความเจริญด้วยหลักพระธรรมวินัย เมื่อเป็นเช่นนั้นข้อปฏิบัติทุก ๆ ด้านที่เราจะควรทำ ให้มีความสะดวกคล่องแคล่วขึ้นไปโดยลำดับเพราะความชำนาญ เนื่องจากการทำอยู่เสมอด้วยความสนใจของเราผู้มาศึกษา ก็ขอให้สิ่งเหล่านี้มีความเจริญก้าวหน้า หรือมีความคล่องแคล่วไปเป็นลำดับ

สมกับว่าเราเป็นพระในวัดนี้ เราเป็นพระในพระพุทธศาสนา เราเป็นพระของพระพุทธเจ้า เราเป็นพระของครูของอาจารย์ ไม่ใช่เป็นพระของใคร ๆ และเราเป็นพระของเรา เราจึงทำความหนักแน่นต่อข้อวัตรปฏิบัติซึ่งเป็นสมบัติของตนจะพึงได้พึงถึงด้วยการกระทำดีทำชอบของตน และด้วยความขยันหมั่นเพียรของตนที่ได้พยายามอุตสาหะอยู่ตลอดเวลา นี่หลักของผู้มาศึกษา จะต้องทำความเข้มแข็งหรือทำความขยันหมั่นเพียร จนเกิดความชำนาญในทางหลักธรรมวินัยเป็นขั้น ๆ ขึ้นไป นี่ชื่อว่าถูกต้องกับหลักของผู้มาศึกษา

แต่การมาศึกษาเบื้องต้นก็มีความเข้มแข็ง มีความสนใจ ครั้นต่อมาก็ชินครูชินอาจารย์ ชินต่อสถานที่ ชินต่อหมู่ต่อเพื่อน ชินต่อหลักธรรมหลักวินัย ชินไปเสียทุกอย่างในสิ่งที่จะเห็นว่าเป็นประโยชน์ แล้วกลับกลายเป็นความเพียรไปเสียหมด ปรากฏเป็นคนอ่อนแอ ปรากฏเป็นคนเกียจคร้าน ปรากฏเป็นคนเห็นแก่ปากแก่ท้อง ปรากฏเป็นคนเห็นแก่หลับแก่นอน ปรากฏเป็นคนขี้แย ปรากฏเป็นคนเลียงยาก ถ้ากลายเป็นเช่นนี้ ชื่อว่าไม่ใช่หลักของการดำเนินของพระผู้มีความเข้มแข็ง

เพราะหลักของพระพุทธศาสนานับแต่ธรรมะชั้นต่ำ จนกระทั่งถึงธรรมะชั้นสูงสุดคือวิมุตติพระนิพพาน ไม่ได้สอนให้คนมีความขี้เกียจอ่อนแอ มีแต่สอนให้มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน หนักก็เอาเบา ก็ทำ ไม่ต้องอ้างกาลอ้างเวลา ไม่ต้องถือว่านั่นหนักนี่เบา แต่ถือเป็นกิจจำเป็นที่ตนจะพึงทำเพื่อความสำเร็จแก่ตนเองและส่วนรวมเท่านั้น นี่หลักของการดำเนินเป็นเช่นนี้

เพราะฉะนั้นศาสนาเฉพาะอย่างยิ่งที่เราปฏิบัติอยู่นี้คือพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่เรียกว่าเจตีย์ของโลก เป็นเข็มทิศทางเดินของทางโลกและทางธรรมได้อย่างเต็มที่ ไม่มีธรรมะข้อใดที่จะเป็นข้อขัดแย้งต่อเศรษฐกิจของบ้านเมือง คือการครองชีพ การค้าการขาย การทำมาหาเลี้ยงชีพทุก ๆ ประเภท เมื่อถูกกับกฎหมายบ้านเมืองและหลักธรรมวินัยแล้ว พระพุทธเจ้าท่านสอนให้มีการส่งเสริม ให้มีความขยันหมั่นเพียรในหน้าที่การงานนั้น ๆ ทุกแผนก ไม่ได้สอนให้คนขี้เกียจอ่อนแอในหน้าที่การงาน

แม้ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ก็สอนให้มีความเข้มแข็ง ำรงต่อหน้าที่การงานของตนซึ่งเป็นนักบวช ไม่ให้มีความท้อถอยอ่อนแอ เมื่อเป็นเช่นนั้นโลกเขาจึงได้กราบพระ คือลูกศิษย์พระตถาคต เอาเป็นแบบฉบับทุก ๆ สิ่งทุกอย่างที่เขาควรจะทำ ยึดถือเอาได้ เช่น ความขยันหมั่นเพียร ถ้าเราเป็นคนเกียจคร้านจะไปสอนคนอื่นให้มีความขยันหมั่นเพียรไม่ได้ ถ้าเราเป็นคนอ่อนแอจะสอนคนอื่นให้มีความเข้มแข็งก็สอนไม่ได้ เราเป็นคนปฏิบัติไม่ดีขี้เกียจ จะไปสอนคนอื่นให้ปฏิบัติดีและมีความเข้มแข็งขยันหมั่นเพียรก็สอนไม่ได้ เพราะหลักศาสนาที่สำคัญก็คือ ส่วนที่พระนำมาประพฤติปฏิบัติอยู่นี้ เป็นหลักอันใหญ่ที่จะกระจายไปให้โลกได้รับความร่มเย็น

โลกมีความเดือดร้อน มีความขัดข้องยุ่งเหยิงด้วยทางครอบครัว หรือเกี่ยวกับหน้าที่การงาน หรือเกี่ยวกับสังคม เกี่ยวกับประเทศชาติบ้านเมือง ต้องเข้ามาศึกษาปรารภกับพระในบางสิ่งที่ควรศึกษาปรารภได้ พระจะให้ความร่มเย็น ให้ความร่วมมือให้การแก้ไขแก่เขาอย่างไรบ้าง นี่เป็นปัญหาสำหรับผู้ทรงศาสนาหรือนักบวชนี้ จะต้องเป็นผู้ตระหนักใจในสิ่งเหล่านี้ สำหรับทำโลกให้มีความร่มเย็นได้ด้วยข้อปฏิบัติและความเฉลียวฉลาดของตน นี่เป็นหลักสำคัญ เรายังเป็นคนอ่อนแอหาแบบฉบับตามหลักธรรมวินัยในเพศของพระไม่ได้ แล้วเราจะสอนโลกให้มีความเจริญรุ่งเรืองเราจะสอนได้อย่างไร นี่ข้อนี้เป็นหลักสำคัญ

ท่านผู้เป็นนักบวชโปรดได้ตรวจตรองดูความประพฤติของเรา น้ำใจของเรามีความเอนเอียงหนักไปทางไหน หนักไปทางโลกหรือหนักไปทางธรรม หนักไปทางความขี้เกียจหรือหนักไปทางความขยันหมั่นเพียร หนักไปทางความมักมากหรือหนักไปทางความมักน้อย หรือหนักไปในทางความพอดีเรียกว่ามัชฌิมา ตามปรกติของใจที่ส่งเสริม

ให้เป็นไปตามวิถีทางเดินของเขาซึ่งเคยเป็นมาแล้ว จะต้องไหลลงสู่ทางต่ำเสมอ ถ้าทางใดเป็นไปเพื่อความเจริญจิตจะไม่ชอบก้าวเดินในทางนั้น แต่จะถอยหลังกลับมาเดินในทางที่จะเป็นไปในทางความเสื่อม ซึ่งเป็นทางที่จิตเคยเดินมาแล้ว นี่เป็นอย่างนั้น

ธรรมะเป็นเครื่องฝืนหรือเป็นเครื่องจุดลากจิตใจที่ต่ำทราม ให้ก้าวขึ้นสู่ระดับที่ตีสุงขึ้นเป็นลำดับ นี่ธรรมะเป็นอย่างนั้น จะว่าธรรมะเป็นของฝืนโลกก็ใช่ ถ้าไม่ฝืนก็ไม่จัดว่าธรรมะเป็นเครื่องแก้กัน เช่นเดียวกับยาเป็นของแก้โรคจะต้องฝืนกันกับโรคเสมอไป ถ้าหากว่ายาเป็นไปตามแนวของโรคแล้ว โรคก็จะมีอาการกำเริบเสมอไป จนถึงกับผู้ป่วยเป็นโรคทนอยู่ไม่ได้ต้องตาย แต่ยาเป็นเครื่องฝืนกับโรค แก้กันกับโรค โรคต้องบรรเทา ลงเมื่อถูกกับยา จนกลายเป็นคนปรกติได้ หายจากไข้จากป่วย เรื่องธรรมะก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ถ้าหากว่าเราเป็นผู้ปฏิบัติซึ่งเป็นนักบวชด้วยแล้ว ไม่มีการฝืนจิตฝืนใจ ฝืนตัวเองต่อหน้าที่การงาน ฝืนตัวเองต่อการหลับการนอน ต่อความพากความเพียร ฝืนตัวเองต่อการอยู่การกินการใช้การสอย การไปการมาการประพฤติทุกด้านแล้ว ไม่มีอันใดจะเป็นเครื่องหมายของสมณะที่ตีสองให้โลกได้กราบไหว้ และตัวของเราได้รับความร่มเย็นใจ

ตอนต้นได้กล่าวถึงเรื่องพ่อแม่เลี้ยงลูก มีวันเติบโตขึ้นได้ในส่วนร่างกายเป็นสำคัญ อาจารย์กับลูกศิษย์ที่เลี้ยงดูด้วยอรรถด้วยธรรมตามคติธรรมดาก็ควรจะเป็นเช่นนั้น คือมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับ มีความคล่องแคล่วต่อหน้าที่การงาน ซึ่งองค์ไหนให้ทำหน้าที่อะไรทำได้อย่างคล่องแคล่ว เพราะในฐานะลูกศิษย์กับอาจารย์แล้วจะเป็นเช่นเดียวกับลูกในครอบครัวของพ่อแม่คนนั้น ๆ จะมีลูกก็คนยอมถือเป็นลูกของตน ๆ โดยสนิท และจะใช้สอยคนไหนก็เป็นทีไว้ออกไวใจได้ นี่ควรจะเป็นเช่นนั้น

ลูกศิษย์ที่มาศึกษาอบรมก็เหมือนกัน ส่วนใดที่ยังไม่เข้าใจก็ให้พยายามสอบถามดูท่านที่มาอยู่ก่อน แล้วประพฤติปฏิบัติตัวให้เป็นเช่นเดียวกับผู้ตั้งใจมาศึกษาจริง ๆ นี้ชื่อว่าจะเป็นผู้เจริญเติบโตขึ้นด้วยข้อวัตรปฏิบัติ นี้จะใช้อะไรจะบอกอะไรก็ต้องคิดแล้วคิดเล่า..ผู้เป็นอาจารย์ ว่าคนนั้นจะสมควรทำนั้นได้หรือไม่ คนนี้จะสมควรทำหน้าที่นี้ได้หรือไม่ กว่าจะได้แต่ละครั้ง ๆ ที่จะนำมาใช้งานให้เป็นประโยชน์ภายในวัดหรือภายในพระศาสนา ซึ่งแล้วซึ่งเล่า เลือกแล้วเลือกเล่า กว่าจะได้ก็กินเวลาดังหลายนาที ทุกครั้งที่จะใช้ให้ทำอะไรก็ตาม นี้แสดงว่าไม่คล่องแคล่ว

การปฏิบัติศาสนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับชาติชั้นวรรณะความรู้ความฉลาดที่มีมาดั้งเดิม แต่ขึ้นอยู่กับหลักพระธรรมวินัย ท่านปฏิบัติอย่างไรท่านสอนอย่างไร เราที่เป็นหน้าที่ของพระที่จะปฏิบัติ เราต้องดำเนินให้ถูกต้องตามหลักธรรมวินัยนั้น ๆ จนมีความเฉลียวฉลาดรอบคอบต่อหน้าที่การงานของตน จับอันใดได้หมด ไม่ต้องวิตกวิจารณ์ ไม่

ต้องถือเนื้อถือตัว ไม่ต้องขยะเขยงต่อหน้าที่การทำงานซึ่งเป็นกิจจำเป็นของเรา ให้ถือเป็นความจำเป็นเช่นนี้ นี่เป็นหลักทางเดินของพระ

ไม่ว่าพระองค์ใดจะมาจากที่ไหน จะมาจากบ้านใดเรือนใด มาจากประเทศใด มาจากจังหวัดใด เมื่อเข้าสู่ร่มเงาแห่งผ้ากาสาวพัสตร์ ที่เรียกว่าเป็นลูกศิษย์ของพระตถาคตเจ้าแล้วด้วย เป็นผู้มุ่งต่อหลักธรรมวินัยอย่างยิ่งด้วย เพราะอำนาจแห่งความเชื่อ ความเลื่อมใส ต้องเป็นผู้ทำด้วยความเต็มอกเต็มใจทุกชิ้นทุกอัน เพราะการงานที่เราทำนั้นเราไม่ได้ทำเพื่อใคร แต่ทำเพื่อความดีงามสำหรับเรา

พยายามฝึกใจของเราให้ได้ ใจมีความระแคะระคายอยู่กับอันใดซึ่งเป็นของที่ควรอย่างยิ่ง แต่จิตเห็นว่าไม่ควร พยายามฝึกฝนจิตลงให้ได้สนิทกับสิ่งที่ควรในธรรมะ แต่ตนเห็นว่าไม่ควรตามความเห็นของตน ต้องพยายามฝึก พระพุทธเจ้าท่านฝึกมาจนพอตัว เรียกว่ารอดตายจึงได้เป็นศาสดา พวกเรานี้ได้ตามร่องรอยของพระพุทธเจ้า ได้อาศัยพึ่งร่มพืงเงาพระบารมีของพระองค์ ไม่มีสิ่งใดลำบากยากเย็นเข็ญใจ สถานที่อยู่ที่มีพ้ออยู่พ้ออาศัย เครื่องใช้ไม้สอยก็พอเป็นไปตามเพศของพระซึ่งไม่ใช่เพศแห่งเศรษฐี อาหารการขบการฉันก็เป็นมาจากศรัทธาญาติโยมของเขา เขาเป็นคนคนหนึ่ง เขารับได้เราต้องรับได้ เพราะเราเป็นนักฝึกฝนตัวเอง ฝึกฝนใส่อาหารการฉันไม่ได้ไม่มีทางเดินเพื่อตามเสด็จพระพุทธเจ้าได้เลย นี่เราต้องคิดอย่างนั้น

เราอย่าให้อ่อนแอลงไป เรามาอยู่นานเท่าใดยิ่งจะทำใจให้อ่อนแอลงไป ไม่ใช่ผู้มาศึกษาเพื่อความเข้มแข็ง เพื่อความรู้ความฉลาด เพื่อการดัดแปลงตนเอง แต่เป็นไปเพื่อความอาภัพเพื่อตนเองเท่านั้น ไม่ใช่ทางเดินของพระพุทธเจ้า แม้ผู้เป็นครูเป็นอาจารย์ก็หมดทางที่จะสอน ไม่ทราบจะสอนได้อย่างไร สอนลงไปไม่เห็นผลไม่เห็นประโยชน์ มีแต่ความอ่อนแอลงไปเป็นลำดับ ๆ การจะสอนธรรมะแต่ละครั้งละคราวก็ต้องคิดแล้วคิดเล่า เพราะธรรมะไม่ใช่เกิดมาจากการทำเล่น ความรู้ของพระพุทธเจ้าไม่ใช่รู้อย่างเล่น ๆ เพราะไม่ได้ปฏิบัติอย่างเล่น ๆ แต่ปฏิบัติอย่างเอาจริงเอาจัง จึงเห็นจริงเห็นจริงในธรรมะจริง ๆ แล้วมาสอนโลกจะสอนอย่างเล่น ๆ ได้ยังไง ต้องสอนจริงที่นี้ครูบาอาจารย์ที่ปฏิบัติตามหลักของพระพุทธเจ้าตลอดสายมาจนกระทั่งถึงบัดนี้ ท่านก็ปฏิบัติจริง ๆ เมื่อท่านรู้อย่างไรท่านจะสอนก็ต้องสอนจริง ๆ ไม่ได้สอนเพื่อเล่น เพราะไม่ได้ทำเพื่อเล่น การสอนต้องสอนจริง ๆ ผู้มาศึกษาที่ศึกษาเพื่อเล่น ๆ ลูบ ๆ คลำ ๆ ใช้ไม่ได้

การฝึกก็ฝึกตัวของเราเป็นของสำคัญ หลักธรรมะไม่มีอันใดที่จะสงสัยแล้ว เป็นของบริสุทธิ์ทุกสิ่งทุกอย่าง นอกจากเราผู้มาปฏิบัติธรรมะเท่านั้นยังไม่บริสุทธิ์ทางกายทางวาจาทางใจของเรา ฉะนั้นเราจึงควรจะน้อมจิตใจของเราที่มีทั้งเปลือกทั้งกระดูก ทั้ง

รากแก้วรากฝอยเต็มอยู่ในหัวใจนี้เข้าไปสู่ธรรม เพื่อธรรมนั้นจะได้ชำระชักฟอก คือ ฝึกฝนอบรมตนเองตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า จะมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นไปเป็นลำดับ นี่หลักของผู้มาศึกษา

ถ้าตั้งใจจริงเห็นจริงในธรรมะของพระพุทธเจ้า เรื่อยๆ ทำเล่น อย่าปฏิบัติอย่างเล่น ๆ เพราะธรรมะทั้งหมดไม่มีธรรมะเล่นแต่บทใด ผู้สอนก็ไม่ได้สอนเล่นแม้แต่บทหนึ่งบาทหนึ่งคาถาหนึ่ง เริ่มตั้งแต่พระพุทธเจ้ามาจนกระทั่งถึงสุดท้ายปลายแดน ไม่มีธรรมะบทใดที่จะสอนเล่น ๆ กล่าวเล่น ๆ ปฏิบัติอย่างเล่น ๆ มีแต่ธรรมะเป็นของจริง ซึ่งออกมาจากการปฏิบัติจริง ผู้สอนก็สอนจริง ๆ ผู้ปฏิบัติจะทำแบบเล่น ๆ ใช้ไม่ได้ ไม่เข้ากับหลักธรรม เราจะหาสาระแก่นสารได้อย่างไร

วันหนึ่งคืนหนึ่งจิตใจของเรามีความไม่สะดวกกายไม่สบายใจก็ครั้ง มีสาเหตุเป็นมาอย่างไร ถ้าหากว่าสาเหตุเป็นมาจากการปฏิบัติธรรมของพระพุทธเจ้าจิตจึงมีการกำเริบเช่นนี้แล้ว ก็ชื่อว่าธรรมะของพระพุทธเจ้านั้นไม่มีสาระแก่นสาร และไม่เป็นสวาทขาดธรรม แต่นี่หาเป็นเช่นนั้นไม่ จิตใจของเราที่ได้รับความรุ่มร้อนหรือขุ่นมัวยุ่งเหยิงภายในจิตใจ เนื่องจากใจไปเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ไม่ใช่ธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน แต่ใจของเราชอบเช่นนั้น ชอบเอาตามอำเภอใจ นิ่งก็นิ่งตามอำเภอใจ นอนตามอำเภอใจ การขบการฉันทก็อยากให้ได้อย่างจิตอย่างใจ คิดอะไรก็อยากจะทำอย่างใจ แต่ทำได้ คำนึงถึงเหตุถึงผลไม่ว่า การจะทำให้ได้อย่างใจนั้นจะต้องทำอย่างไร หลักธรรมของพระพุทธเจ้าท่านสอนไว้อย่างไร นี่เราไม่ได้คำนึงตอนนี้ เพราะฉะนั้นจึงได้รับความเดือดร้อนไม่สบาย จิตใจไม่เจริญก้าวหน้า เพราะการปรับปรุงจิตใจของเรามีระดับอันต่ำและอ่อนแอในการประพฤติธรรมของตน

การปรับปรุงจิตใจต้องมีความเข้มแข็ง การนั่งสังเกตใจต้องสังเกตจริง ๆ วิธีของใจจะเดินอยู่ตลอดเวลาไม่ว่ากลางวันกลางคืน แม้แต่หลับก็ยังมีฝัน นี่ล้วนแล้วตั้งแต่ วิธีของจิตที่เดินอยู่ตลอดเวลาทั้งนั้น หากเราเป็นนักปฏิบัตินักจะกำจัดสิ่งที่เป็นภัยแก่ใจ ทั้งเป็นนักที่จะรู้เท่าวิถีใจของตนแล้ว ต้องเป็นนักสังเกตจิต ฉะนั้นการภาวนาจึงเป็นวิธีที่ดีที่สุดซึ่งจะได้รู้เรื่องวิถีจิตของตนว่า มันเดินไปในทางที่ผิดหรือที่ถูก เดินไปแต่ละครั้ง ๆ คิดไปแต่ละหน ๆ คิดไปในทางด้านธรรมะหรือคิดไปด้านทางโลก เพื่อการสั่งสมกิเลสตัณหาพาพอกพูนหัวใจ เราต้องคิดอย่างนี้ ถ้าเป็นผู้ต้องการธรรมะเครื่องชักฟอกจิตใจ ต้องดูวิถีทางเดินของใจด้วยสติด้วยปัญญาด้วยความเพียร นี่พระพุทธเจ้าท่านเดินมาอย่างนี้ สวาททั้งหลายท่านก็เดินมาอย่างนี้ ครูบาอาจารย์ที่ปรากฏชื่อลือนามได้มาสั่งสอนพวกเราจนกระทั่งถึงบัดนี้ ท่านก็ปฏิบัติหรือสังเกตวิถีทางเดินของท่านมาอย่างนั้นเหมือนกัน ไม่เช่นนั้นไม่รู้ทางเดินของจิต

จะเดินอยู่ทั้งวันทั้งคืน คิดอยู่ตลอดเวลา ยิ่งค่าคิณยิ่งรุ่ง จะคิดเรื่องราวร้อยจิตปาละ ก็ตาม เราไม่สามารถที่จะทราบได้ว่าเป็นทางดีหรือชั่ว เป็นแต่เพียงว่าปล่อยตามอำเภอใจที่มันคิดไปเท่านั้น ที่นี้ผลประโยชน์ที่จะปรากฏขึ้นนั้นมันไม่มี มีแต่ความร้อน นั้วันนั้ก็แล้ว วันหน้าก็แล้ว วันนี้มีดีไปวันหน้าสว่างมา ก็บ่นอยู่เสมอว่าใจของเรา นั้อ่อนแอ ใจของเราไม่มีความสุขความสบาย ก็เพราะการปฏิบัติตัวเองไม่สมภูมิแห่งเหตุที่ควรจะทำให้จิตมีความเจริญรุ่งเรืองหรือสะดวกสบายภายในตัวได้ จึงหาความสงบเยือกเย็นไม่ได้ นั้ขอให้พากันพิจารณา

ผู้ปฏิบัติต้องเป็นผู้เข้มแข็ง อ่อนโยนในมารยาท แต่มีความเข้มแข็งต่อหน้าที่ การงานไม่อ่อนแอ มุ่งหน้าต่อความพากเพียรเสมอ นั้อยู่ที่ไหนให้มีสติสังเกตสอดรู้วิถีทางเดินของใจ ความคิดของใจมันคิดไปเรื่องอะไร เราตั้งใจจะมารู้เรื่องของใจเรา ต้องสังเกตดูความคิดของใจด้วยข้อปฏิบัติ คือความเพียรของเรา ไม่เช่นนั้นเราจะไม่เห็นทางเดินของใจ วันยังค่ำมันจะต้องคิดอยู่เช่นนั้นไม่มีเวลาหยุดยั้งเลย ถ้าเราเป็นนักสังเกตดูเรื่องของใจแล้ว เราจะได้เห็นทั้งกลางวันกลางคืน เพราะงานของจิตนั้นไม่มีว่าง ไม่มีกลางคืนกลางวัน ไม่มีวันพระวันโยม ไม่มีวันเสาร์วันอาทิตย์ แต่เป็นวันทำงานของจิตตลอดเวลา นั้ละท่านเรียกว่าจิตท่องเที่ยว วนไปวนมาท่านก็เรียกว่าวัฏวน วนไปหาที่จอดที่ยังยั้งไม่ได้ วกกันไปเวียนกันมาอยู่อย่างนั้น แล้วชนทุกซ์มากลุ่มรวมเราให้เดือดร้อนอยู่ทั้งวัน ๆ นั้เพราะความปล่อยใจเกินไปไม่ได้สังเกตตัวเอง

เรามีราคาเท่าไรที่ได้มาบวชในพระศาสนา ใจมีราคาเท่าไรถ้าเราฝึกฝนอบรมได้ ไม่มีสิ่งใดในโลกนี้และโลกไหน ๆ จะมีคุณค่าเท่าจิตของบุคคลผู้ฝึกฝนอบรมได้อย่างเต็มภูมิ เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งแก้วสารพัดนึกภายในจิตใจ โดยไม่ต้องไปหาอะไรมาเพิ่มเติม ความสุขนั้นก็สมบูรณ์อย่างเต็มที่ ท่านจึงให้ชื่อว่า นิพพานัน ปรหม์ สุขิ์ ไม่มีสุขอื่นใดในโลกทั้งสาม คือ กามโลก รูปโลก อรูปโลก จะเสมอเหมือนกับความบริสุทธิ์ของใจอย่างเต็มที่ นั้ท่านเรียกว่าพระนิพพาน

การที่จะปรากฏจิตประเภทนี้ขึ้นมา ไม่ได้ปรากฏขึ้นมาจากความเกียจคร้านอ่อนแอ ไม่ได้ปรากฏขึ้นมาจากความเห็นแก่ปากแก่ท้องแก่หลับแก่นอน แต่ปรากฏขึ้นมาจากความขยันหมั่นเพียรของนักพรต ซึ่งเทียบกันกับนั้กรบในสงคราม สงครามทางโลกยังมีกาลมีเวลา สงครามภายในจิตนี้ไม่มีเวลา ถ้าผู้จะเป็นนั้กรบแล้วควรจะยอนจิตเข้ามาสู่จุดที่ความวุ่นวายปรากฏขึ้น ความวุ่นวายปรากฏขึ้นที่ไหน นัน้แล่ววิถีทางเดินของสมุทัยเกิดขึ้นมาจากที่นั่น

สมุทัยคือเหตุให้ทุกซ์เกิด แตนเกิดแห่งทุกซ์เกิดขึ้นมาจากไหน ถ้าไม่เกิดขึ้นมาจากใจที่ปล่อยไปตามอำเภอใจของตัว เกิดขึ้นมาจากที่นั่น ผู้ปฏิบัติถ้าไม่ยอนจิตเข้าไป

ดูสาเหตุที่เกิดแห่งทุกข์ จะไม่มีที่แก่ทุกข์ตลอดวันตาย ถ้าย้อนเข้าไปถึงจุดเป็นสถานที่เกิดแห่งทุกข์ นั้นแลจะเป็นสถานที่แก่ทุกข์ได้ด้วย เนื่องจากรู้เรื่องของสมุทัย เขาจะไม่สามารถสั่งสมกำลังขึ้นให้มากมุนอะไรได้นัก เนื่องจากความเพียรจตจ่อหรือฟาดฟันกันอยู่ตลอดสาย โดยไม่คำนึงถึงกลางวันกลางคืนยืนเดินนั่งนอน เว้นเสียแต่หลับเท่านั้น

เราเป็นนักบวชไม่มีหน้าที่การงานอะไร โลกให้อภัยทั่วดินแดนแล้วเวลานี้ ทางราชการก็ให้อภัยให้ความสะดวกทุกด้าน ทางบ้านเมืองทุก ๆ ชั้นให้อภัยทั้งหมด พระไปไหนเขากราบไหว้เคารพบูชา อาหารการขบการฉันมียังงินนำมาให้ทานอย่างเต็มอกเต็มใจ อาหารการบริโภคแต่ละอย่าง ๆ กว่าเขาจะหามาได้แทบล้มแทบตาย กลางคืนไม่ได้หยุดกลางวันไม่ได้หย่อน วิ่งเต็นชวนขวายหาอยู่หากิน กว่าจะได้มาใส่ปากใส่ท้อง และได้มาให้ทานนี้เป็นของที่ยากลำบากที่สุด เขาทำไม่จึงมีความเต็มอกเต็มใจให้ทานเราทุกวัน

ไปบิณฑบาตทุกวันนี้รู้สึกจะเต็มบาตรทุกวัน ๆ อย่างน้อยก็เกือบจะเต็มบาตรอยู่แล้ว บิณฑบาตมาวันหนึ่งถ้าเป็นของที่จะสั่งสมไว้ได้ ฉันไปได้ตั้ง ๕ วันก็ไม่หมด นี่ทำไม่จึงปรากฏมีมาเช่นนั้นทั้ง ๆ ที่เราไม่ได้ซื้อได้หา คนอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่คนบวชที่ตั้งใจปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ไปหาขอทานทั้งวันก็ไม่พอปากพอท้อง ให้เราคิดดูอย่างนี้ นี่เรียกว่าเพศของเราเป็นเพศที่สะดวก

ที่อยู่ที่อาศัยก็ไม่ต้องไปซื้อไปหาที่ไหน เขามาสร้างให้อยู่ด้วยความสะดวกสบาย ด้วยศรัทธา ทรัพย์สินเงินทองมีเท่าไรทุ่มเทมาจนให้สำเร็จประโยชน์ ตามความต้องการที่วัดจะต้องการแคไหนเท่าไร ของที่เขานำมานั้นไม่ใช่ของที่เขาเสกคาถาเป่าพรุต์แล้วเป็นเงินขึ้นมาเป็นทองขึ้นมาเป็นข้าวเป็นของขึ้นมา เป็นอาหารการบริโภค เป็นกระดาน ดาดฟ้าขึ้นมา เป็นสังกะสีขึ้นมา เป็นปูนขึ้นมา ไม่ได้เป็นอย่างนั้น หามาแทบล้มแทบตายกว่าจะได้มาทำที่พักที่อยู่อาศัย กว่าจะได้สำเร็จเป็นสงบจิ๋วให้ครองนี้ เป็นของที่หามาด้วยยากแทบล้มแทบตาย กว่าจะนำมาให้เราได้ขบฉันแต่ละวัน ๆ นี่ก็แทบล้มแทบตาย นี่เขายังหามาด้วยความเต็มใจ เอ้า จะตายเขาก็เต็มใจให้ทาน ไม่ว่าจะให้ทานประเภทไหนมีความยินดีทั้งนั้น ถ้าไม่ผิดจากหลักธรรมวินัยของพระแล้วเขายินดีที่จะให้ทานพลีชีพเพื่อเราเสมอ แต่เราผู้เป็นนักบวชซึ่งเป็นแนวหน้าของญาติโยมทำไมจะทำใจอ่อนแอ ให้พิจารณาดู

เราได้รับความสะดวกทุกด้าน ผู้เป็นนักบวชซึ่งเป็นแนวหน้าของญาติโยม ทำไมจะทำใจอ่อนแอ ให้พิจารณาดู เราได้รับความสะดวกทุกด้านแล้วเวลานี้ การไปการมาก็สะดวก เขากราบเขาไหว้ไปที่ไหนไม่อดอยากขาดแคลน มีแต่ผู้นำของทานมาถวายให้ ขบให้ฉันให้อยู่ให้พักให้ใช้สอยด้วยความสะดวก สะดวกจนลืมหิว นี่ถ้าสะดวกจนลืมหิว

แล้วผิดเพศของพระ เพราะเพศของพระไม่ใช่เพศที่ลืมหืมตา แต่เป็นเพศที่รู้เท่ารู้ทันทุกสิ่งทุกอย่าง ของจะมีมากอาหารจะมีมากก็ไม่ดีใจ จะมีน้อยก็ไม่เสียใจ อาหารจะดีหรือไม่ดี เพิ่งถึงเจตนาของผู้ให้ทาน เขาให้ทานอย่างสุดอกสุดใจ สุดใจที่เขาตีเต็มที่แล้ว นั่นละให้เรารับประทานด้วยความบริสุทธิ์ใจ เพราะใจที่เขาให้ทานนั้นเป็นใจที่บริสุทธิ์ ถือเอานี้เป็นสำคัญ

เราอย่าถือด้วยอำนาจกิเลสตัณหา ว่าอาหารประเภทนี้พอใจ อาหารประเภทนี้ไม่พอใจ อาหารประเภทนี้ดี อาหารประเภทนี้ไม่ดี ฉันทลงไปแล้วเกิดความโลภความโกรธความหลงเป็นความกระวนกระวาย นี้ไม่ใช่ทางของพระ เป็นทางของนักสังฆมคความโลภความโกรธความหลง นักสังฆมคิเลส ไม่ใช่เป็นผู้ที่มาแก้ไขกิเลสภายในจิตใจ ไม่ใช่เป็นผู้เลี้ยงง่ายให้เหมาะสมกับเพศของพระ เพราะเพศของพระเป็นเพศที่เลี้ยงง่าย อยู่ง่าย ไปง่าย กินง่าย นอนง่าย ไม่ต้องทำความกังวล ไม่ต้องทำความรบกวนใครๆ ทั้งนั้น เขาให้อะไรรับด้วยความบริสุทธิ์ใจ

อย่างพระพุทธเจ้าของเราเป็นต้น ไม่เคยตำหนิผลทานของเขา วัตถุทานของเขาจะเป็นประเภทใด ๆ แม้ที่สุดนาง**ปุลณทาสี** จีข้าวแบ่ง เขาเรียกข้าวแบ่งจี แล้วเห็นภิกษุมานี้จะนำไปรับประทานเวลาเขาไปตักน้ำ เห็นพระพุทธเจ้าแล้วเกิดความเชื่อความเลื่อมใสอยากจะทำให้ทาน คิดหาอะไรก็ได้ มีแต่ข้าวแบ่งจีนี้จะทำอย่างไร ก็กลัวพระองค์จะรังเกียจ พระพุทธเจ้าชำเลืองดู**พระอานนท์** ให้ **พระอานนท์** นำบาตรมาถวายทันที แล้วเข้ารับขนมแบ่งจีของนาง**ปุลณทาสี** ทันที เมื่อรับมาแล้วนาง**ปุลณทาสี** นั้นก็คิดว่าเท่าที่พระพุทธเจ้าท่านรับของเรานี้ ท่านก็รับพอไม่ให้เสียใจเราเท่านั้น ออกจากนี้แล้วท่านจะไปฉันที่บ้านเศรษฐีกุฎุมพี บ้านนาง**วิสาขา** บ้าน**อนาถบิณฑิกเศรษฐี** บ้านไหน ๆ ก็ไม่รู้ เพราะสิ่งที่เราถวายไปนี้เป็นของที่เลว เป็นของที่ต่ำช้าสมกับฐานะของเรา

พอพระพุทธเจ้าท่านทราบอย่างนั้น และทั้ง ๆ ที่พระองค์ก็ทรงปลงพระทัยอยู่แล้วว่าจะสงเคราะห์นาง**ปุลณทาสี** เพราะเห็นแก่น้ำใจของเขาเป็นน้ำใจที่มีคุณค่ายิ่ง แม้วัตถุทานนั้นจะไม่ใช่ของที่มีคุณค่าอะไรนักก็ตาม แต่น้ำใจเป็นของที่มีคุณค่ามากที่สุด เนื่องจากเขาให้ทานด้วยน้ำใจที่บริสุทธิ์และเต็มใจอย่างเต็มที่ พระองค์ท่านก็ทรงประทับลงในที่นั้น แล้วฉันขนมของนาง**ปุลณทาสี** เสียวันนั้น ไม่ต้องเสวยอะไรอีกต่อไปในวันนั้น เป็นอันว่าสิ้นวาระในวันหนึ่งไปด้วยการเสวยขนมแบ่งจีของนาง**ปุลณทาสี** นั้น เช่นเดียวกับเราที่ได้รับฉันจังหันทุกวันนี้ ผ่านไปวันหนึ่ง ๆ มีอีกหนึ่งต่อวันหนึ่ง พระพุทธเจ้าท่านก็เป็นอย่างนั้นเหมือนกัน นี่ละทางเดินของพระพุทธเจ้าท่านเดินอย่างนี้

ขอให้เราทุก ๆ ท่านซึ่งเป็นนักปฏิบัติ จงทำตัวของเราทำใจของเราให้เป็นเช่นทางเดินที่พระพุทธเจ้าพาเดินเช่นนี้ เราจะเป็นผู้ศิษย์ของพระพุทธเจ้าที่มีครู จิตใจจะเป็นใจที่มีครู ใจไม่เลยเถิดไม่เลยแดน ไม่เลยหลักธรรมวินัย จะเป็นใจที่ดี เป็นใจของพระ เป็นเพศของพระ นิ่งก็จะสบายเหมือนพระ นอนจะสบายเหมือนพระ เดินสบายเหมือนพระ ฉะนั้นจะสบายเหมือนพระ คิดอ่านเรื่องอะไร ๆ เป็นเรื่องของพระไม่มีโลกเข้ามาเคลือบแฝง จะเป็นผู้ที่เย็น

พระ แปลว่า ประเสริฐ การยืนการเดินการนั่งการนอนของพระล้วนแล้วตั้งแต่เป็นของประเสริฐ เพราะใจของพระเป็นใจที่ประเสริฐ ความประพฤติของพระเป็นความประพฤติที่ถูกต้องตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ที่เป็นหลักธรรมอันประเสริฐหลักวินัยอันประเสริฐ เราเป็นนักบวชเราต้องคิดเช่นนั้น เป็นผู้สะดวกสบาย เรื่องที่วิมานะไม่นำเข้ามาเกี่ยวข้องให้เป็นข้าศึกต่อธรรมะ

วิมานะมีอยู่ทั่วไปไม่ว่าบ้านใดเมืองใด แม้แต่สัตว์เดรัจฉานก็มี แต่เราผู้เป็นนักบวชแม้จะมีก็ตาม เรามาบวชในศาสนาเพื่อจะมาแก้วิมานะของตน เพราะวิมานะมันขวางโลกขวางตนด้วย ขวางธรรมะด้วย ขวางหมู่ขวางเพื่อนด้วย ไปอยู่ที่ไหนฟังแต่ว่าขวาง มันไม่สะดวกสบายทั้งนั้นแหละ ไม้ถ้าเราแบกขวางทางไปมันไปไม่ได้ นี่เรื่องวิมานะก็เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน หลักธรรมะพระพุทธเจ้าท่านวางไว้อย่างไร เราให้ถือหลักธรรมเป็นศูนย์กลาง

ความรู้ของเราอย่าด่วนเข้าใจว่าเป็นของวิเศษศักดิ์สิทธิ์ แต่โปรดได้นำเข้าไปเทียบเคียงกับหลักธรรมะว่าถูกหรือไม่ ถ้าถูกต้องตามหลักธรรมะแล้วความรู้ของเราก็เป็นธรรมะ ถ้าหากว่ามันขัดแย้งกับธรรมะ ความรู้ของเราเป็นความรู้ที่จอมปลอมต้องพยายามแก้ไข เพราะว่าความรู้ของเรายังไม่มีแบบฉบับเป็นเครื่องรับรอง แต่ธรรมะของพระพุทธเจ้านั้นเป็นสวากขาตธรรม ตรัสไว้ชอบแล้ว เป็นธรรมที่รับรองบรรดาพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่ตรัสรู้จากพระธรรมอันชอบนี้แม้พระองค์ไม่ได้ และบรรดาสาวกของพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ก็นับไม่ถ้วน ล้วนแล้วตั้งแต่ได้บรรลุธรรมที่เป็นของจริงนี้เท่านั้น

เราผู้เป็นผู้สั่งสมวิมานะ สั่งสมกิเลสตัณหา สั่งสมความเห็นแก่ตัว ได้ตรัสรู้เหมือนพระพุทธเจ้า เหมือนสาวกทั้งหลายหรือไม่ ถ้าเราได้ตรัสรู้ด้วยวิมานะของเราก็ควรจะนำวิมานะนี้ไปสอนโลกให้เขาเจริญวิมานะ ด้วยวิมานะนี้เขาจะได้เจริญรุ่งเรือง แต่โดยมากโลกจะมีความกระทบกระทั่งเนื่องกันเพราะความเห็นไม่ลงกัน ท่านเรียกว่าวิมานะ พระที่จะมีความทะเลาะเบาะแว้งกันก็ต้องเนื่องจากวิมานะ คนจะฆ่าจะตีกันก็เนื่องจากวิมานะ โลกจะรบจะเลวกันให้พินาศฉิบหายป่นปี้หรือเคยเป็น

ตลอดมาก็เนื่องจากทิวิมานะ สัตว์จะกัดกัน เช่น สุนัขกัดกันก็เนื่องจากทิวิมานะ ดุชิติวิมานะให้ผลประโยชน์อันดีอย่างไรบ้างหรือไม่

เราผู้เป็นนักบวชเป็นนักธรรมะ เหตุใดจะมีความจำเป็นซึ่งจะต้องสั่งสมทิวิมานะให้เป็นเครื่องกัณฑ์หัวใจเรา ออกจากกัณฑ์หัวใจตนเองแล้วก็กัณฑ์หมู่มักัดเพื่อนกัณฑ์ครูกัณฑ์อาจารย์ กัณฑ์ไปหมดเรื่องทิวิมานะเป็นเช่นนั้น ไม่มีทางดี แม้แต่อยู่ในสัตว์เรามองดูแล้วไม่น่าดู มองกันยิ่งเขี้ยวยิ่งฟันคอยแต่จะกัดกัน ไหนมาเกิดอยู่กับนักบวชแล้วจะเป็นที่น่าดูที่ไหน เพศของพระเพศของนักบวชเป็นเพศที่สวยงาม ด้วยความเห็นแก่ธรรมแก่ธรรม ด้วยความเห็นโดยสม่ำเสมอ มีหลักธรรมเป็นที่ตั้ง มีหลักธรรมเป็นแบบฉบับ ไม่ได้เอาทิวิมานะของตนเป็นแบบฉบับเป็นเครื่องดำเนิน พระจึงเป็นที่กราบไหว้ ไม่ว่าเป็นแม่ชีแม่ชานเขาก็กราบไหว้ได้ เพราะความดีธรรมะเป็นหลักพิเศษอยู่แล้ว นี้ให้คิดอย่างนั้น

แต่การกล่าวทั้งนี้ไม่ได้หมายถึงว่าท่านทั้งหลายมาสั่งสมทิวิมานะ เนื่องจากการสั่งสอนจะต้องสั่งสอนไปทุกแห่งทุกมุม เพราะเราต่างคนก็ต่างไม่รู้ด้วยกัน นับแต่ผู้แสดงก็ไม่รับรองตนว่ามีความรู้ความสามารถแค่ไหน เราก็ต่างคนก็ต่างนำธรรมะของพระพุทธเจ้ามาสอนทั้งท่านทั้งผู้แสดงด้วย เพื่อต่างองค์ต่างท่านจะได้นำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อกำจัดสิ่งที่กิดขวางตนเองและกิดขวางโลกที่ให้นามว่าทิวิมานะนี้หมดไปเป็นลำดับ ๆ จะมีจำนวนมากน้อยอยู่ด้วยกันเท่าไรก็มีความร่มเย็นเป็นสุข

ครวเรือนที่อยู่ด้วยกันไม่มีทิวิมานะขัดแย้งกันครวเรือนนั้นก็สงบ บ้านใดสังคมใดที่อยู่ด้วยกันด้วยความเป็นอรรดเป็นธรรมไม่มีทิวิมานะขัดแย้ง อวดดีอวดฉลาดอวดเด่นอวดหยิ่งต่อกันแล้ว สังคมหรือบ้านเมืองนั้น ๆ ก็ร่มเย็น ประเทศชาติถ้าต่างคนต่างปรองดองกันด้วยความเห็นแก่ธรรมแก่ธรรม เห็นแก่ความถูกต้อง ไม่เอาทิวิมานะอวดรู้อวดฉลาดอวดความสามารถของตนแล้ว โลกก็จะไม่พินาศิบหาย จะกลายเป็นโลกที่เจริญรุ่งเรืองร่มเย็นทั้งท่านและเรา ทั้งใกล้และไกล ทั้งประเทศชาติบ้านเมือง ทั้งในวงประเทศแต่ละประเทศ ทั้งในวงบ้านทั้งในวงเมือง ทั้งในวงวัด ทั้งในวงตัวของเรา โดยเฉพาะ จะมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองเป็นลำดับ ๆ ตลอดถึงสัตว์ถ้าไม่มีทิวิมานะเป็นเครื่องกระทบกระเทือนกัน สัตว์จะไม่ได้รับความเดือดร้อน

เรื่องของทิวิมานะจึงไม่ใช่เป็นเรื่องเล็กน้อย เป็นเรื่องที่จะทำให้โลกให้พินาศิบหายได้ด้วย หากว่าเราได้สั่งสมทิวิมานะให้มากขึ้นเท่าไรแล้วก็ยิ่งเป็นของที่มีกำลังไฟบรรลัยกัลป์มีที่ไหน ก็คือไฟบรรลัยกัลป์ตัวทิวิมานะนี้เท่านั้น จะทำโลกให้พินาศิบหายไม่ว่าท่านว่าเรา ถ้าใครสั่งสมทิวิมานะไว้มาก ๆ จะเป็นคนมีความเดือดร้อนภายในตัว ออกจากนั้นก็ระบาดไปทุกแห่งทุกหน ไปที่ไหนเดือดร้อนไปที่นั่น พระพุทธเจ้าท่าน

จึงทรงตำหนิเรื่องทฐิมานะไม่ใช่ของดี แต่หลักธรรมะเท่านั้นที่จะแก้ทฐิมานะซึ่งเป็นตัว
 สกปรกให้ออกจากจิตใจของเราได้ กลายเป็นทฐิความเห็นที่ถูกต้องตามหลักธรรมหลัก
 วินัย ความเห็นแก่ท่านแก่เรา เห็นแก่อรรถแก่ธรรมเป็นหลักสำคัญ หากไม่เห็นแก่อรรถ
 แก่ธรรมจะไม่เห็นแก่ใครทั้งนั้น โลกจะกลายเป็นหมูเป็นหมาจะกลายเป็นสัตว์ไปหมด
 เป็นคนแต่เราคนเดียว

นี่ถ้าหากว่าเราก้เทียบเขา เขาก้เทียบเรา เราก้เทียบท่าน ท่านก้เทียบเรา มีหัวใจ
 เหมือนกัน มีความรักในชีวิตเหมือนกัน มีความรักในสมบัติเหมือนกันแล้ว คนเราจะ
 มองเห็นกันด้วยความสนิทสนม ด้วยความเมตตาสงสาร ด้วยความเห็นอกเห็นใจกัน
 ทั้งวงกว้างวงแคบจะอยู่ด้วยกันด้วยความอยู่เย็นเป็นสุขสะดวกกายสบายใจ เป็นที่
 ไว้วางใจซึ่งกันและกันได้ นี่หลักธรรมะเป็นอย่างนั้น ให้ความไว้วางใจแก่โลกได้อย่างนี้
 ที่จะให้เป็นข้าศึกแก่โลกนั้นไม่ปรากฏว่าธรรมะบทยุติของพระพุทธเจ้าที่ตรัสไว้ มีแต่ให้
 ความสุขแก่โลก หากว่าโลกได้นำไปประพฤติปฏิบัติตามกำลังความสามารถของตนแค่
 ไหน ความร่มเย็นเป็นสุขของโลกจะมีเพียงนั้น นี้ได้กล่าวถึงเรื่องทฐิมานะส่วนหยาบ
 ส่วนกลาง ส่วนละเอียด ฝังอยู่ภายในใจของเรา พยายามแก้ไขให้หมดไปด้วยข้อปฏิบัติ

ความเพียรเป็นสิ่งสำคัญให้มีความสม่ำเสมอ อย่าอ่อนแอในทางความเพียร
 ของที่มีค่าไม่ต้องไปหาที่ไหน ใจดวงนี้เป็นของที่มีค่ายิ่ง ขอให้พยายามฝึกฝนอบรมให้
 ได้ เวลานี้กำลังระฟัดระเฟียด กำลังแสดงอาการแรงแอนทุกเล่ห์ทุกเหลี่ยมทุกแง่ทุก
 มุมต่อเรา จะยอมจำนนได้จากธรรมะเท่านั้นเข้าไปบังคับ ถ้าหากธรรมะบังคับเราไม่ได้
 บังคับจิตใจเราไม่ได้ก็หาคนดีไม่ได้ในโลก

เอาละพอ